

Sylabotonický prozodický systém

PaedDr. Dana Mucsková

Obsah

- I. Charakteristika
- II. Základné znaky sylabotonickeho prozodického systému

Prízvuk

Neprízvučné slová

Stopy v sylabotonicom prozodickom systéme

Jamb

Veršový presah

I. Charakteristika

- **Prozódia** = typ výstavby verša /verš = riadok/, využíva najmä vlastnosti jazyka, ktoré predstavujú: striedanie prízvuchnej a neprízvuchnej slabiky alebo krátkej a dlhej, zvýšená či znížená vetná intonácia.
- **Sylabotonický /slabično-prízvuchný/ veršový systém** /z gréc. syllabe = = slabika, tonos = natiahnutie/ predstavuje **slovný prízvuk a slabika**. Rytmus básne vytvárajú skupiny **prízvuchných (-) a neprízvuchných slabík (U)**, ktoré poznáme už z časomerného prozodického systému.
- Špecifickým prvkom je aj **veršový presah**, t. j. nezhoda medzi rytmickým a vetným členením vo veršoch.
- **Obdobie používania:** slovenský realizmus 1. vlna.

II. Základné znaky sylabotonickeho prozodického systému

- **Prízvuk** je prozodická vlastnosť reči, t.j. výraznejšie vyslovenie slabiky.
- V slovenčine je **hlavný prízvuk** vo viacslabičných slovách vždy na **prvej slabike**: doma, peniaze, odpočívajú.
- **Jednoslabičné slová však strácajú prízvuk na začiatku verša!**
- V zložených slovách existuje okrem hlavného prízvuku aj **vedľajší prízvuk**. Je menej výrazný ako hlavný prízvuk. Platí:

typ slov podľa slabík	prízvuk	príklad
dvojslabičné slová	prízvuk na prvej slabike	rozum, slzy, zošit, krieda, motor
trojslabičné slová	prízvuk na prvej slabike	lavica, tabuľa, koleso, malina
štvorslabičné slová	prízvuk na prvej a tretej slabike	nebezpečný, dômyselný
päťslabičné slová	prízvuk na prvej a štvrtej slabike	nespravodlivý, červenovláska

► Pri sylabotonicom prozodickom systéme je nevyhnutné vedieť, že okrem **jednoslabičných slov**, ktoré **strácajú prízvuk na začiatku verša**, existujú i **neprízvučné slová**. Je dôležité ich poznať, najmä v súvislosti s určovaním stôp.

► **Neprízvučné slová:**

- krátke tvary zámen: ma, ťa, sa, mi ti, ho, mu, ju, im, ich...
- tvary slovesa byť: som, si, je, sme, ste, sú
- jednoslabičné spojky a častice: a, i, ani, keď, no, že, aj...
- neslabičné predložky: k, s, v, z...

Pozor! Ale **slabičné predložky sú nositeľmi prízvuku, to znamená, že patria medzi prízvučné!**: na, do, ku..., napr. **na** mesiac.

Stopa a móra – uvedené pojmy sú špecifikované a analyzované v Časomernom prozodickom systéme. Pri spoznávaní sylabotonického veršového systému už vychádzame z toho, že znalosti o predchádzajúcich prozodických systémoch študenti ovládajú. Ich poznanie je nevyhnutné na pochopenie sylabotonického veršového systému!

Sylabotonický veršový systém pozná tri druhy stôp: **trochej, daktyl, jamb.**

typ slov podľa slabík	prízvuk	stopa	príklad
dvojslabičné slová	prízvuk na prvej slabike	trochej	rozum - u
trojslabičné slová	prízvuk na prvej slabike	daktyl	koleso, na poli - u u - u u
štvorslabičné slová	prízvuk na prvej a tretej slabike	dve trochejské stopy	dômyselný - u - u
päťslabičné slová	prízvuk na prvej a štvrtej slabike	daktyl a trochej	nespravodlivý - u u - u

V slovenčine sa najčastejšie využívajú stopy daktyl a trochej, a práve preto sa **Hviezdoslav** rozhodol opustiť tento stereotyp a vo svojej poézii sa rozhodol využívať **jamb** /**striedanie neprízvučnej a prízvučnej u – /**. Vytvára ho tak, že na začiatok veršov umiestňuje spojky, častice, zámená, citoslovčia, skrátene a jednoslabičné slová.

*Pozdravujem vás lesy, hory,
Z tej duše pozdravujem vás!
Čo mrcha svet v nás skvári, zmorí,
zrak jeho urknul, zmámila
lož, ohlušila presila:
vy k žitiu privediete zas,
vy vzkriesite, vy zotavíte,
z jatrivých vyliečite rán,
v opravdu priamom, bratskom cite
otvoriac lono dokorán,
a srdečnosť kde odveká,
kde nikdy nevypela zrada...*

Veršový presah - narušenie zhody veršového a rytmického členenia. To znamená, že verš sa nekryje s vetou, ale presahuje do ďalšieho verša. P. O. Hviezdoslav Pozdrav:

Pozdravujem vás lesy, hory,
Z tej duše pozdravujem vás!
Čo mrcha svet v nás skvári, zmorí,
zrak jeho urknul, **zmámila**
lož, ohlušila presila:
vy k žitiu privediete zas,
vy vzkriesite, vy zotavíte,
z jatrivých vyliečite rán,
v opravdu priamom, **bratskom cite**
otvoriac lono dokorán,
a srdečnosť kde odveká,
kde nikdy nevypela zrada,
bez dotazu, kto on, čo hľadá,
na lono to, hľa, v objem sladký
ramenom láskyplnej matky
pritúliac verne človeka...

Ďakujem za pozornosť

*„Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci
Operačného programu Ľudské zdroje“*

mpc. METODICKO
PEDAGOGICKÉ
CENTRUM

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE